Голові разової спеціалізованої вченої ради
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктору юридичних наук, професору,
професору кафедри трудового права
та права соціального забезпечення
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Василю АНДРІЇВУ

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук,
професора Бурака Володимира Ярославовича
на дисертацію Спицької Катерини Олегівни на тему:
«Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що у сучасних умовах глобальних викликів, спричинених загарбницькою війною проти України, перед державою та суспільством постає завдання розробки дієвої соціальної політики, спрямованої на забезпечення прав і свобод особи у всіх сферах суспільного життя, які виступають ключовим простором соціалізації та самореалізації людини, зокрема осіб з інвалідністю. Особливої ваги це питання набуває щодо осіб з інвалідністю внаслідок війни, адже рівень їхнього життя значною мірою визначається соціально-правовими чинниками, що формують систему державного соціального захисту. Попри те, що законодавство проголошує принципи активної соціальної інтеграції людей з інвалідністю, на практиці вони часто залишаються частково або зовсім невтіленими. Це безпосередньо впливає на якість їхнього життя та рівень матеріального забезпечення. Ситуація ще

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 339 «1» 06 2025 р.

більше ускладнюється в умовах війни в Україні, коли кількість осіб з інвалідністю стрімко зростає, а отже, розширюється коло нагальних проблем. У таких обставинах особливої актуальності набуває завдання забезпечення ефективності соціальних послуг для осіб з інвалідністю, включно з тими, хто отримав її внаслідок воєнних дій. Відтак, формування ефективних практично-правових підходів до соціальної адаптації осіб з інвалідністю внаслідок війни у всі сфери є першочерговим завданням, адже їхнє успішне вирішення виступає запорукою захисту базового права людини – права на життя. Саме тому проблема соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни є надзвичайно актуальною і потребує глибокого аналізу та дослідження.

Наукова цінність цього дослідження визначається потребою у вирішенні комплексу теоретичних та практичних питань, пов'язаних із соціально-правовим захистом осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні. Саме тому робота Спицької Катерини є не лише актуальною, а й стратегічно значущою для розвитку соціальної та правової держави. Викладене вище переконливо підтверджує важливість та своєчасність обраної теми дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, не викликає сумнівів, адже вони спираються на перевірені й усталені засади науки права соціального забезпечення. Наукові результати, отримані автором, відзначаються високим рівнем достовірності та аргументованості, що забезпечено застосуванням широкого спектра сучасних методологічних підходів і дослідницьких інструментів.

У дисертації для всебічного аналізу поставлених наукових завдань використано комплекс взаємодоповнюючих методів - філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних. Їхнє поєднання забезпечило ґрунтовність і багатоплановість дослідження теоретичних, нормативних та прикладних аспектів проблематики соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни. Так, діалектичний метод дав змогу проаналізувати «соціальний захист осіб з інвалідністю» як динамічне соціально-правове явище, встановити його сутність та взаємозв'язок із суспільними,

економічними та правовими процесами. Дослідження еволюції правового регулювання соціального захисту цих осіб в Україні, починаючи від становлення законодавства до сучасного етапу, здійснено за допомогою історико-правового методу. Логіко-семантичний метод застосовувався для уточнення та поглиблення категоріально-понятійного апарату дослідження. Формально-логічний метод та метод критичного аналізу нормативно-правових актів і наукової літератури забезпечили основу для детального вивчення правового порядку встановлення статусу особи з інвалідністю, аналізу правових гарантій та системи органів соціального захисту. Порівняльно-правовий метод застосовувався для аналізу досвіду правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю в окремих країнах світу. За допомогою системно-структурного методу було здійснено аналіз структурних елементів правового механізму соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни. Він дозволив систематизувати правові гарантії, визначити місце та роль кожного органу в системі соціального захисту, а також структурувати напрямки реформування. Послуговуючись методом прогнозування та моделювання було розроблено конкретні рекомендації щодо реформування системи соціального захисту, спрямовані на підвищення ефективності соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Дисертаційне дослідження вирізняється ґрунтовним опрацюванням українських та зарубіжних наукових джерел, законодавчих актів і судової практики. Автор не обмежується лише аналізом класичних та сучасних праць провідних фахівців у галузі соціального права, а й формує власне бачення правових явищ. Високий рівень аргументованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій підтверджується їхньою апробацією на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях.

Зміст дисертації повністю узгоджується з поставленою метою та розкриває визначені завдання дослідження. Представлені у роботі наукові положення, висновки й рекомендації відзначаються належною аргументованістю та підтверджуються результатами аналізу широкого кола наукових джерел, статистичних даних.

Структура дисертаційного дослідження вибудувана послідовно та логічно, що дало змогу у першому розділі «Соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні як соціально-правове явище» здійснити ґрунтовний аналіз етапів становлення правового регулювання, що дозволило простежити розвиток державної політики — від радянського принципу «забезпечення» до сучасної філософії «захисту та інтеграції». Уточнити теоретично-правовий зміст поняття «соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни», виокремити його специфічні ознаки, такі як суб'єктний склад, особливі підстави виникнення правовідносин та комплексність заходів підтримки. Наголосити на значущості аналізу міжнародно-правового регулювання, де крізь призму міжнародних конвенцій та стандартів Європейського Союзу визначено вектори реформування української правової системи в контексті переходу до соціальної моделі інвалідності.

У Розділі 2 «Правовий механізм соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні» дисертанткою здійснено всебічний і глибокий аналіз правового механізму соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни та особливостей його практичного застосування в сучасних умовах. Авторкою детально досліджено процедуру встановлення статусу особи з інвалідністю внаслідок війни, що дозволило виявити суттєві прогалини у правовому регулюванні. У межах другого розділу проведено систематизацію правових гарантій соціального захисту, розглянуто питання пенсійного забезпечення, механізмів нарахування адресної допомоги, а також специфіку надання пільг у сфері медичного обслуговування, реабілітаційних послуг та житлового забезпечення. Окремий акцент зроблено на аналізі функціональних повноважень ключових органів державної влади, через діяльність яких виявлено проблеми дублювання функцій та відсутність належної міжвідомчої координації, що призводить до неефективного використання ресурсів і зниження якості послуг. На основі проведеного дослідження автор доводить, що стратегічним напрямом реформування системи соціального захисту має стати цифровізація. Вона розглядається як головний інструмент забезпечення прозорості, зменшення впливу людського фактора та підвищення ефективності

функціонування системи соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, що дозволить трансформувати її з бюрократичної моделі у сучасний, орієнтований на людину сервіс.

Третій розділ дисертації присвячено визначенню стратегічних напрямів та розробці практичних рекомендацій, спрямованих на модернізацію правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни. Запропоновані трансформації ґрунтуються на результатах глибокого аналізу досвіду держав із розвиненими демократичними інститутами та тривалою історією підтримки ветеранів та осіб з інвалідністю. Показано, що успіх таких країн забезпечується переходом від декларативних положень до ефективних правових моделей, заснованих на принципі безбар'єрності. Так, американська практика демонструє результативність моделі «єдиного вікна» через діяльність Департаменту у справах ветеранів, а ізраїльський досвід підтверджує важливість нормативного закріплення індивідуального супроводу ветерана як суб'єкта, що потребує особливої соціальної адаптації.

Аналіз чинного стану українського законодавства дав змогу чітко окреслити ключові правові проблеми, що стримують розвиток системи соціального захисту. Основною перепоною визначено фрагментарність нормативної бази, яка породжує правову невизначеність. Система характеризується значною колізійністю правових актів: положення спеціальних законів нерідко суперечать нормам бюджетного законодавства чи підзаконним актам Кабінету Міністрів України, що фактично зводить нанівець зміст передбачених пільг.

У загальних висновках дисертації сформульовано низку теоретико-методологічних положень, а також практичних пропозицій і рекомендацій, що мають важливе значення для розвитку науки права соціального забезпечення та удосконалення правозастосовної практики. Структура роботи повністю відповідає поставленим завданням і включає вступ, три розділи з дев'ятьма підрозділами, висновки, список використаних джерел (222 джерела) та додатки. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок, із яких основний текст займає 156 сторінок.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена робота є одним з перших в парадигмі української правової науки комплексним дослідженням правових, інституційних та практичних аспектів соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні.

До найбільш значущих її положень можна віднести:

Уперше:

- здійснено комплексну класифікацію ключових етапів у розвитку законодавства правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни, що відображають поступове вдосконалення правових механізмів підтримки осіб, які зазнали інвалідності внаслідок бойових дій;

– обґрунтовано необхідність заміни існуючої в Україні системи груп інвалідності (I, II, III), яка не відповідає загальноприйнятій у країнах Європейського Союзу Міжнародній класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (2001 р.), на п'ятиступеневу німецьку модель системи визначення інвалідності, котра базується на визначеній шкалі втрати працездатності (Grad der Behinderung, GdB);

– запропоновано проєкт доповнення Факультативного протоколу до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю з урахуванням сучасних умов воєнного часу;

– запропоновано запровадження методичних рекомендацій щодо забезпечення розумним пристосуванням осіб з інвалідністю внаслідок війни, які бажають взяти участь у конкурсі на посади місцевого самоврядування в територіальних громадах;

– запропоновано впровадження нового виду соціальної послуги постійного супроводу особи з інвалідністю внаслідок війни в територіальній громаді, а також вказано на необхідність розробки та затвердження державного соціального стандарту для цього виду послуги тощо.

Удосконалено:

– доктринальне визначення поняття «соціальний захист осіб з інвалідністю внаслідок війни», як комплексу правових, соціальних та економічних гарантій, які надаються державою та суспільством, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя, відновлення здоров'я, професійну адаптацію та соціальну інтеграцію осіб, які отримали інвалідність у результаті бойових дій та участі у захисті суверенітету і територіальної цілісності України;

– підходи до реформування правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні через впровадження соціальних програм та диджиталізацію процесу отримання допомоги. Це дозволить перейти від застарілої системи пільг до сучасної, комплексної підтримки, яка відповідає реальним потребам таких осіб.

Дістали подальшого розвитку:

– розуміння сутності міжнародного регулювання соціального захисту ветеранів, у тому числі осіб з інвалідністю внаслідок війни для вдосконалення національного законодавства;

– підходи щодо розуміння пільг та гарантій для осіб з інвалідністю внаслідок війни з акцентом на цілісний підхід, який охоплює не лише фінансову допомогу, а й соціальну інтеграцію, працевлаштування та психологічну підтримку.

Відтак, дисертаційна робота вирізняється науковою новизною та висвітлює низку проблем, які залишалися недостатньо дослідженими у вітчизняній юридичній науці. Їхнє розв'язання сприятиме вдосконаленню правового регулювання та механізмів захисту соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні. Дослідження виконано державною мовою, стиль викладу відповідає академічним стандартам. Порушень принципів академічної доброчесності опонентом не встановлено.

Робота характеризується результатами, що у сукупності вирішують важливе наукове завдання та водночас забезпечують практичне значення. Сформульовані положення можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень, розвитку правотворчої діяльності, удосконалення

правозастосування, а також підвищення якості правничої освіти.

Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Основні положення та висновки дисертації апробовано у 11 публікаціях, серед яких: 3 наукові статті у фахових виданнях України з юридичних наук, 2 статті у науковому виданні та 6 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

За результатами розгляду цієї дисертаційної роботи слід звернути увагу на окремі положення, що мають дискусійний характер:

1. Досліджуючи проблематику становлення правового регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, авторка на стор.45-46 вказує: «Не применшуючи вагомого значення Кодексу України «Про захист державності, незалежності та статус захисників держави» як інструменту консолідації специфічних пільг та посилення статусної ролі захисників, слід визнати, що формат Соціального кодексу дозволяє подолати фрагментарність чинного законодавства та інтегрувати ветеранів у загальну державну систему соціальної підтримки на основі єдиних стандартів та людиноцентричного підходу. У той час як Кодекс України «Про захист державності, незалежності та статус захисників держави» може існувати автономно, провокуючи розбіжності з іншими нормативними актами, Соціальний кодекс забезпечує уніфікацію термінології, цифровізацію послуг та перехід від застарілої радянської моделі пільг до реальної реабілітації та інклюзії». Постає питання, чи не спричинить відмова від прийняття спеціального кодифікованого акту - Кодексу України «Про захист державності, незалежності та статус захисників держави» - на користь ухвалення загального Соціального кодексу України, поглиблення саме тієї фрагментарності у правовому регулюванні соціального захисту ветеранів війни, включно з особами з інвалідністю внаслідок війни? Чи зможе врегулювати одна глава Соціального кодексу України всі проблеми соціального захисту ветеранів війни/осіб з інвалідністю внаслідок війни?

2. Аналізуючи правові гарантії соціального захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні дисертантка на стор. 95 звертає увагу, що: «Особи з інвалідністю внаслідок війни отримують право на безоплатне медичне

обслуговування в державних і комунальних закладах охорони здоров'я, що включає широкий спектр медичних послуг: від амбулаторного лікування до стаціонарної допомоги у спеціалізованих лікарнях. Важливим є і першочергове обслуговування осіб з інвалідністю внаслідок війни у медичних установах, яке забезпечує їхній швидкий доступ до лікарів і лікувальних процедур». Утім, практика свідчить, що однією з найбільш гострих проблем у сфері медичного забезпечення осіб з інвалідністю внаслідок війни залишається відсутність ефективного механізму реабілітації у спеціалізованих закладах. Навіть за умов воєнного стану реабілітація ветеранів, попри її виняткову важливість, не забезпечується належним фінансуванням та достатнім кадровим ресурсом. У цьому контексті бажано було б почути позицію дисертантки щодо значення медичної реабілітації як вагомої складової соціального забезпечення осіб з інвалідністю внаслідок війни.

3. Розглядаючи проблеми реформування соціальних послуг для ветеранів війни, дисертантка на стор. 175 слушно підсумовує, що «з метою наближення соціальних послуг до ветерана в умовах децентралізації, у дисертації запропоновано запровадити новий вид послуги - постійний супровід особи з інвалідністю внаслідок війни в територіальній громаді. Реалізація цієї ініціативи потребує розроблення та затвердження державного соціального стандарту, який чітко визначить зміст, обсяг та порядок надання такої допомоги, гарантуючи її високу якість та рівний доступ для всіх захисників незалежно від місця їх проживання». Відповідно, виникає питання, які ключові відмінності вже існуючої соціальної послуги підтриманого проживання від запропонованої авторкою соціальної послуги постійного стороннього супроводу особи з інвалідністю внаслідок війни у територіальній громаді? Чи не є ці послуги тотожними за своїм змістом, призначенням і спрямуванням?

Наведені дискусійні положення та висловлені зауваження не змінюють загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке має самостійний і творчий характер, відзначається науковою та практичною значущістю. Наявність окремих спірних аспектів лише підкреслює складність і актуальність

обраної проблематики, а також демонструє самостійний підхід дисертантки до її опрацювання. Авторка успішно досягає поставленої мети дослідження.

Усе вище викладене дає підставу зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Спицької Катерини Олегівни на тему: «Соціально-правовий захист осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні», є завершеною науковою працею. Враховуючи досягнення автором мети та завдань дослідження, отримання нових науково-обґрунтованих результатів щодо проблем соціально-правового захисту осіб з інвалідністю внаслідок війни в Україні, є всі підстави стверджувати, що дисертація К. О. Спицької відповідає вимогам положень постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (в редакції постанови КМУ від 19 травня 2023 р. № 502) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою КМУ від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка, Спицька Катерина Олегівна, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент –
професор кафедри соціального права
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
доктор юридичних наук, професор **Володимир БУРАК**

